

УДК. 0.02.2:659.4(075.8)

Редчук Р. О.
Луцький інститут розвитку людини
Університету "Україна"

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ІЗ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
У СФЕРІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
(термінологічна база)**

У статті з'ясовано сутність основних категорій, які входять у понятійне поле формування готовності майбутніх фахівців із документознавства до професійної взаємодії у сфері соціальних комунікацій. Аналіз науково-педагогічної літератури, проведений автором, свідчить про відсутність єдиного підходу до розуміння поняття "готовність". Поняття "документ" є центральним, фундаментальним у понятійній системі документознавства. Існують різні визначення поняття "документознавство", однак жодне з них не стало загальноприйнятим. Аналіз публікацій засвідчує, що сформувалося декілька основних підходів до розуміння сутності соціальної комунікації в сучасній науці. Представники кожного з напрямів відстоюють свої позиції і зосереджуються на дослідженні комунікацій саме через своє бачення цього процесу. Уточнено теоретичний зміст поняття "готовність майбутнього фахівця з документознавства до професійної взаємодії у сфері соціальних комунікацій".

***Ключові слова:** термінологія, формування, готовність, майбутні фахівці з документознавства, професійна взаємодія, сфера соціальних комунікацій.*

Професійна підготовка майбутніх фахівців із документознавства є новим напрямом вищої освіти в Україні. При цьому одним із найважливіших чинників поступального розвитку інформаційного суспільства, яке не можливо уявити без сучасних інформаційних технологій, комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, без використання інтернет-ресурсів, фондів і масивів різноманітних документів, є наявність висококваліфікованих фахівців-документознавців.

Метою статті є з'ясування термінології формування готовності майбутніх фахівців із документознавства до професійної взаємодії у сфері соціальних комунікацій.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про відсутність єдиного підходу до розуміння поняття "готовність". Так, у дослідженні А. Резановича поняття "готовність" трактується "як внутрішня якість особистості, в якій виражено її прихильність до здійснення діяльності, а також ступінь засвоєння нею елементів, відповідного соціального досвіду та здатність використовувати цей досвід у професійній діяльності. Готовність може бути представлена єдністю елементів: мотиваційна готовність, теоретична готовність, практична готовність" [5, с. 44].

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, який провели В. Свистун і Т. Мельничук, свідчить, що для визначення поняття “готовність” частіше науковці використовують термін “утворення”. Наприклад, готовність – це стійке цілісне інтегративне утворення особистості вчителя, що забезпечує залучення його у підготовку та реалізацію кожного етапу педагогічної діяльності (Т. В. Бережинська); складне особистісне утворення, яке охоплює ідейно-моральні та професійно-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, самовладання, педагогічний оптимізм, налаштованість на педагогічну працю, здатність до подолання труднощів, самооцінку результатів цієї праці, потребу в професійному самовихованні (Л. В. Кондрашова); цілісне утворення, що виявляється в емотивно-когнітивній і вольовій мобілізації суб’єкта у момент його залучення до виконання діяльності певного виду (А. Ф. Линенко); цілісне внутрішньо-особистісне утворення, яке є похідним від інтегративної єдності його теоретичних, практичних і військово-спеціальних здатностей і вмінь, а також психологічної й фізичної здатності до виконання завдань педагогічної діяльності в умовах військового вищого навчального закладу (Р. Ваврик) [8, с. 53].

У процесі роботи із науковою літературою, О. В. Тютюнник з’ясував, що погляди науковців на сутність і зміст поняття “готовності” різняться між собою: “особливий психічний стан, який характеризується наявністю у суб’єкта образу структури певних дій і постійним напруженням свідомості на їх виконання” (В. Сластьонін); “професійно важлива якість, психічний стан особистості, сукупність переконань, поглядів, відносин, мотивів, відчуттів, вольових і інтелектуальних якостей, знань, умінь, навичок, установка на активні, доцільні, цілеспрямовані дії” (М. Дьяченко і Л. Кандибович); “відрефлексована спрямованість на професію типу “людина-людина” (І. А. Зимня); “установка, що спричиняє активність суб’єкта, певну форму поведінкового реагування, знаходження оптимального шляху вирішення професійних завдань” (Д. Узнадзе); “володіння педагогічною майстерністю, здатністю творчо ставитися до діяльності” (В. Щербина); “результат професійної підготовки, яка починається з професійного самовизначення, професійної освіти, виховання, розвитку, самовиховання” (К. Дурай-Новакова) [9].

З огляду теорії комунікації, як вважає Л. В. Яремчук, “документ, як канал передачі інформації, є підсистемою соціальної інформаційної комунікації, що невідривно пов’язаний із повідомленням, яке зафіксоване в ньому” [11]. Це поняття відображає ознаки реально існуючих предметів, що слугують об’єктами практичної діяльності щодо створення, збирання, аналітико-синтетичного опрацювання, збереження, пошуку, поширення і

використання документної інформації в суспільстві.

Слово документ (лат. *documentum* – зразок, доказ, свідчення) походить від дієслова “*docere*” – учити, навчати. Корені цього слова сягають індоєвропейської прамови, де воно означало жест витягнутих рук, пов'язаний з передачею, прийомом або одержанням чого-небудь. За іншою версією, слово “*dek*” походить від числа “десять” і пов'язано з тим, що на розкритих долонях витягнутих рук налічувалося десять пальців. Поступово корінь “*dek*” був замінений на “*doc*” у слові “*doceo*” – учу, навчаю, від якого були утворені слова “*doctor*” – учений, “*doctrina*” – навчання, “*documentum*” – те, що вчить, навчальний приклад [1, с. 26].

Ю. І. Палеха і Н. О. Леміш вказують, що поняття “документ” – це єдність інформації (повідомлення) та речовинного (субстанціального) носія, яка використовується в соціальному комунікаційно-інформаційному процесі як канал передачі інформації [4]. У соціальній комунікації, як вважає Н. Б. Зиновьева, документ використовується як канал передачі інформації, бо може передаватися від людини до людини тільки в знаковій формі і є інформацією тільки в тому випадку, коли має значення, смисл, який може бути розшифрований (декодований) [2]. Документ у документознавстві, як вказує О. О. Карпенко, – “це матеріальний об'єкт з інформацією, закріпленою створеним людиною способом для її передачі в часі й просторі” [3, с. 7].

Існують різні визначення поняття “документознавство”, однак жодне з них не стало загальноприйнятим. Автори навчального посібника “Документознавство” вказують, що “документознавство – термін багатоаспектний, структурно розгалужений, що стосується різних сторін документа й документно-комунікативної діяльності – явищ не менш складних і багатопланових. З цієї причини термін слабо піддається однозначному тлумаченню” [1, с. 19]. Документознавство досліджує документ як джерело інформації і засіб соціальної комунікації.

У документознавчій сфері діяльності суть поняття “документознавство”, як вказує О. О. Карпенко, полягає “в розгляданні його як комплексної науки про документ і документно-комунікаційну діяльність, що вивчає в історичному, сучасному та прогностичному аспектах процесу створення, розповсюдження та використання документних джерел у суспільстві” [3, с. 7].

У суспільних науках існують різні трактування сутності категорії “взаємодія”. Так, у “Російській соціологічній енциклопедії” взаємодія визначається як “процес”, в ході якого індивіди або групи під час комунікації своєю поведінкою впливають на інших індивідів або інші групи, при цьому викликаючи зворотні реакції (Г. В. Осіпов, Б. М. Кедрів, Е. Б. Евладова, А. А. Радугін, С. О. Родіонова). Є. І. Рогов вказує, що доволі часто

взаємодію характеризують як “вплив”, який систематично здійснюється суб’єктами взаємодії, при якому реалізується їх соціальна дія, досягаються пристосування дій одного до дій іншого, спільність у розумінні ситуації, смислу дій і певний ступінь солідарності або згоди між ними (Є. І. Рогов, В. П. Горбатенко, І. М. Цимбалюк, Г. В. Ложкін, В. В. Спасенников, В. Л. Комаровська, Ю. С. Шемшученко) [7, с. 6].

У результаті контент-аналізу Н. В. Шигонською було виділено 204 семантичні одиниці, з яких 64 характеризують категорію “взаємодія”, а 140 – характерні ознаки [10]. У ході подальшого узагальнення Н. В. Шигонською було визначено десять стійких значень, що характеризують сутність досліджуваної категорії [10]. Це – процес взаємовпливу, дія, вплив, зміна стану, взаємоперехід, форма соціальної комунікації, контакти, процес взаємодії, взаємозв’язок, взаємообумовленість. Найістотніших категоріальних ознак було виділено дванадцять: це – суб’єкт-суб’єктний, цілеспрямований, соціальний, взаємозумовлений, динамічний, взаємозмінно-замінний, взаємозалежний, об’єктивний та універсальний, педагогічний, безпосередній, тривалий і формуючий характер. Отримані результати свідчать про те, що в літературі немає чіткої позиції щодо систематизації та визначення поняття “взаємодія”.

Н. В. Шигонська визначає поняття “професійна взаємодія” як “цілеспрямований, соціально-зумовлений, динамічний процес безпосереднього або опосередкованого одночасного впливу суб’єктів один на одного в результаті виконання певної професійної діяльності, при спрямовуючій ролі суб’єкта, що володіє сукупністю теоретичної та практичної підготовки, метою якого є реалізація змісту професійної діяльності одного і задоволення потреб іншого” [10].

На сьогоднішній день поняття “комунікація”, як вказує Л. В. Яремчук, окреслене різними науковцями на основі багатьох взаємопов’язаних підходів, кожен з яких окреслює певну передумову становлення, розвитку і функціонування соціальних систем, взаємодію з метою накопичування і передачі соціального досвіду [11]. Найпоширенішим є визначення терміну “комунікація” як процес обміну інформацією між двома або більше особами.

Аналіз літератури та інформації з мережі Інтернет, проведений нами, показав, що поняття “соціальні комунікації” трактується по-різному. Його визначають: як “таку систему суспільної взаємодії, яка включає визначені шляхи, способи, засоби, принципи встановлення і підтримання контактів на основі професійно-технологічної діяльності, що спрямована на розробку, провадження, організацію, удосконалення, модернізацію відносин у суспільстві, які складаються між різними соціальними інститутами, де, з одного боку, у ролі ініціаторів спілкування найчастіше виступають

соціальнокомунікаційні інститути, служби, а з другого – організовані спільноти (соціум, соціальні групи) як повноправні учасники соціальної взаємодії” (В. В. Різун); як “галузь знань, що вивчає організаційно впорядковану систему документів, їх масиви, продукти засобів масової комунікації та інформаційні технології, що забезпечують реалізацію інформаційних процесів і намірів при безпосередній участі членів комунікативного процесу” (О. М. Холод).

Визначаючи основні вимоги до формулювання дефініції терміна “соціальні комунікації”, В. В. Різун запропонував такий перелік елементів: 1) “різні види організованої публічної інституціолізованої взаємодії (комунікаційної діяльності) у суспільстві між соціальними інститутами й споживачами відомостей, які продукуються, зберігаються та поширюються цими інститутами; 2) за допомогою комунікаційних технологій та технологічно визначених каналів, способів і засобів зв’язку; 3) при наявності виробництва відомостей (соціальної інформації); 4) які створюються залежно від потреб, мети, завдань і стратегічно спрямовані на формування соціального поля, громадської думки, впливають на прийняття рішень у соціумі; 5) це такі види комунікаційної діяльності, які передбачають утворення суспільної комунікаційної системи, що функціонує за законами спілкування і включає соціально-комунікаційні інститути, тобто такі соціальні інститути, які спеціалізуються на комунікаційній діяльності” [6, с. 35-36].

Готовність майбутнього фахівця із документознавства до професійної взаємодії у сфері соціальних комунікацій розглядається нами як інтегральна характеристика особистості, що охоплює наявність професійно орієнтованих знань про комунікаційні технології, особливості ділової поведінки, усвідомлену мотивацію до комунікаційної діяльності, спектру умінь та навичок спілкування, письмової та усної презентації наукового та практичного матеріалу у процесі документального забезпечення управлінської діяльності, особистісних якостей, що забезпечать успішну побудову кар’єри та конкурентоспроможність фахівця.

Таким чином, нами розглянуто термінологічну базу формування готовності майбутніх фахівців із документознавства до професійної взаємодії у сфері соціальних комунікацій, розкрито сутність поняття “готовність”, “документ”, “документознавство”, “взаємодія”, “професійна взаємодія”, “комунікація”, “соціальна комунікація” та “соціальні комунікації”. Уточнено теоретичний зміст поняття “готовність майбутнього фахівця з документознавства до професійної взаємодії у сфері соціальних комунікацій”, що розширить і систематизує професійні навички майбутнього фахівця із документознавства.

Використана література:

1. Документознавство: курс лекцій з дисципліни “Документознавство” для студ. I-II курсу вищ. навч. закл. спец. 6.020100 “Документознавство та інформаційна діяльність” [у 2-х ч.]. – Ч. 1 / уклад. : О. Ю. Малюк, Н. М. Лесовець, Г. Ю. Есаулова ; Держ. закл. “Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 166 с.
2. *Зиновьева Н. Б.* Документоведение : [учеб.-метод. пособие] / Н. Б. Зиновьева. – М. : Профиздат, 2001. – 48 с.
3. *Карпенко О. О.* Концепція професійного спрямування : [навч. посіб. для студ. спец. “Документозн. та інформ. діяльність”] / О. О. Карпенко. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т “Харк. авіац. ін-т”, 2008. – 48 с.
4. *Палеха Ю. І.* Загальне документознавство : [навч. посіб.] / Ю. І. Палеха, Н. О. Леміш. – К. : Ліра-К, 2008. – 115 с.
5. *Резанович А. Е.* Развитие готовности студентов вузов к организаторской деятельности : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / А. Е. Резанович. – Магнитогорск, 2002. – 22 с.
6. *Різун В. В.* До питання про соціальнокомунікаційний підхід у науці // Комунікація. – 2010. – № 1. – С. 35-36.
7. *Рогов Е. И.* Психология общения. – М. : Изд. центр “Владос”, 2007. – 335 с.
8. *Свистун В.* Готовність до професійної діяльності педагога аграрного ВНЗ / В. Свистун, Т. Мельничук // Вісник Львівського університету. Серія “Педагогіка”. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 3. – С. 53-60.
9. *Тютюнник О. В.* Зміст і структура професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників / О. В. Тютюнник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://iconf.univer.ck.ua/attachments/article/33/od-2012-s-143.pdf>
10. *Шигонська Н. В.* Філософський, психологічний, соціологічний та педагогічний аспекти сутності категорії “професійна взаємодія” / Н. В. Шигонська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://eprints.zu.edu.ua/2919/1/35_42.pdf
11. *Яремчук Л. В.* Соціальна комунікація: становлення термінологічних засад галузі / Л. В. Яремчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/21376/1/62-599-603.pdf>

РЕДЧУК Р. А. Формирование готовности будущих специалистов по документознавству к профессиональному взаимодействию в сфере социальных коммуникаций (терминологическая база).

В статье выяснена суцність основних категорій, которые входят в понятійное поле формирования готовности будущих специалистов по документознавству к профессиональному взаимодействию в сфере социальных коммуникаций. Анализ научно-педагогической литературы, проведенный автором, свидетельствует об отсутствии единственного подхода к пониманию понятия “готовность”. Понятие “документ” является центральным, фундаментальным в понятійной системе документоведения. Существуют разные определения понятия “документоведение”, однако ни одно из них не стало общепринятым. Анализ публикаций показывает, что сформировалось несколько основных подходов к пониманию суцности социальной коммуникации в современной науке. Представители каждого из направлений отстаивают свои позиции и сосредоточиваются на исследовании коммуникаций именно через свое виденье этого процесса. Уточнено теоретическое содержание понятия “готовность будущего специалиста по документоведению к профессиональному взаимодействию в сфере социальных коммуникаций”.

Ключевые слова: терминология, формирование, готовность, будущие специалисты по документоведению, профессиональное взаимодействие, сфера социальных коммуникаций.

REDCHUK R. O. Formation of readiness of future specialists in documentation science to professional interaction in the social communications sphere (terminological basis).

The article deals with the nature of basic categories, belonging to the conceptual field of formation of readiness of future specialists in documentation science to professional interaction in social communications sphere. Analysis of scientific and pedagogical literature conducted by the author indicates the absence of unified approach to understanding the concept of "readiness". The term "document" is central, fundamental in the conceptual system of documentation science. There are various definitions of the term "documentation science", but none of them has become generally accepted. The analysis of publications proves that several main approaches to understanding the nature of social communication in modern science were formed. Representatives of every approach defend their own positions and concentrate on studying the communications sphere through their own vision of this process. Theoretical concept "readiness of future specialist in documentation science to professional interaction in social communications sphere" is specified.

Keywords: terminology, formation, readiness, future specialists in documentation science, professional interaction, social communications sphere.

Салань Н. В.
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті в контексті провідних тенденцій світової вищої освіти проаналізовано вимоги до підготовки сучасного вчителя фізико-математичних дисциплін. Охарактеризовано шляхи удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів.

Ключові слова: педагог, підготовка педагога, педагогічна освіта, педагогічний ВНЗ.

Сучасна епоха ставить перед педагогічною освітою нові виклики, пов'язані із необхідністю оновлення змісту освіти, орієнтації на новий тип педагогічного світогляду тощо. Загальноосвітня школа очікує на вчителя, який володіє системними знаннями зі свого предмета та суміжних галузей знань, ерудованого, орієнтованого на самовдосконалення, з демократичним світоглядом тощо.

Теоретико-методологічні засади підготовки майбутнього педагога стали предметом зацікавлень А. Алексюка [1], Є. Барбіної [2], І. Зязюна [5; 6], В. Ковальчука [4], Н. Ничкало [5], С. Сисоєвої [10] та ін. Натомість О. Глузман [3], О. Пехота [6], Л. Хомич [11] та ін. здійснили ґрунтовні історико-педагогічні та порівняльно-педагогічні дослідження вищої педагогічної освіти.

Опитування старшокласників, проведене А. Погорілою [7], засвідчило, що учні цінують такі риси педагога, як глибокі фахові знання, загальна ерудиція, логіка мислення, критичний підхід до розв'язання проблем, переконаність, власна думка, принциповість, чітка громадянська позиція,